

13 Толковый словарь русской разговорной речи / Авторы-составители [М. Я. Гловинская и др.]; отв. ред. Л. П. Крысин. – М. ; Санкт-Петербург : Языки славянской культуры; Нестор-История, 2014 –2022. – 4 т.

Phraseological units with threat semantics in their relation to the system of metalanguage units are analyzed. It is proposed to include only those threat phraseological units as metalanguages, the semantic features of which directly or indirectly indicate that human speech is the object of a negative assessment provoking a threat.

УДК 37.091.33:821.161.3-14

В. А. СЦЕПЧАНКА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

ВЫКАРЫСТАННЕ МЕТАДУ НАГЛЯДНАСЦІ І ПРЫЁМАЎ ЯГО РЭАЛІЗАЦЫ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ІНТЫМНАЙ ЛІРЫКІ Ў 8 КЛАСЕ

У артыкуле прыведзены прыклады прыёмаў візуалізацыі, якія могуць быць выкарыстаны на ўроку беларускай літаратуры ў 8 класе пры вывучэнні інтымнай лірыкі. Разгледжана іх роля і актуальнасць выкарыстання.

У сучасным адукацыйным працэсе прыёмы візуалізацыі набываюць усё большую значнасць. Хуткі рост іх папулярнасці абумоўлены развіццём візуальнай інфармацыі вакол нас, а менавіта інтэрнэтам і тэлебачаннем. Паколькі сённяшнія школьнікі атрымліваюць большую частку інфармацыі з дапамогай зроку, вывучэнне матэрыялу ў візуальнай форме значна паляпшае яго засваенне.

Выкарыстанне візуальных прыёмаў на ўроках беларускай літаратуры ў школе накіравана не толькі на развіццё творчага мыслення вучняў, але і на тое, каб дапамагчы ім зразумець твор, навучыцца аналізаваць, вывучаць новыя словы і спосабы выражэння сваіх думак. Акрамя таго, улічваючы асаблівасці ўспрыняцця сучаснымі школьнікамі інфармацыі і, наогул, свету вакол іх, можна зразумець, што менавіта цікавыя візуальныя прыёмы дапамогуць настаўніку зацікавіць вучняў і натхніць іх на вывучэнне літаратуры.

Часта здараюцца сітуацыі, калі школьнік не можа зразумець сэнс таго ці іншага твора. У такіх выпадках візуалізацыя прыходзіць на дапамогу. Валеева А. В. адзначае: “Візуальная мова адказвае патрэбам пераадолення схаваных стэрэатыпаў літаратурнай мовы і спрыяе нелінейнаму характару новых чалавечых досведаў, паколькі бачная выява ўсім «інтуітыўна зразумелая» і дае магчымасць выяўляць дадатковыя адценні сэнсу” [1, с. 57].

Пры вывучэнні лірычных твораў у школе настаўнік можа выкарыстоўваць візуалізацыю з мэтай дапамагчы вучням адчуць усю глыбіню твора. Лірычны твор можна лічыць адлюстраваннем успрыняцця аўтарам навакольнага свету, таму вельмі важна дапамагчы вучням зразумець, што такое творчасць і якую ролю яна займае ў фарміраванні светапогляду і асобных перакананняў. Асабліва важна зрабіць зразумелым і эмацыйна-правільным вывучэнне інтымнай лірыкі.

З інтымнай лірыкай вучні пачынаюць знаёміцца ў 8 класе. Пры планаванні ўрокаў па дадзенай тэме настаўніку важна ўлічваць псіхалагічны аспект, сутнасць якога ў тым, што ў гэтым узросце для вучняў найбольш характэрна эгацэнтрычнае стаўленне да свету, а таксама вострая засяроджанасць на сваіх пачуццях, эмоцыях, праблемах, а значыць усе лірычныя тэксты будуць успрымацца менавіта праз гэту прызму. “У 7–8 класах павышаецца роля праблемных пытанняў, з’яўляюцца гутаркі, аднак нельга забываць і пра эмацыйны фон урока. У гэтым зьяне неабходна выходзіць крытычныя адносіны да тэксту, дапамагчы спасцігнуць важныя заканамернасці літаратурнага працэсу ў цэлым” [2, с. 40].

Настаўніку важна не толькі зацікавіць вучня, але і дапамагчы яму правільна зразумець эмоцыі паэта, яго перажыванні і адчуванні. Дапамагчы ў гэтым могуць правільна абраныя сродкі візуалізацыі.

Адным з найбольш цікавых і незвычайных метадаў візуалізацыі з'яўляецца складанне артбука. Артбук – гэта створаная чалавекам кніга з малюнкамі або фотаздымкамі, калажамі і выявамі. Пад кожнай выявай можна размясціць каментар, які будзе тлумачыць яе сэнс. Варта адзначыць, што складанне артбука праводзіцца толькі пасля першага чытання твора, якое абавязкова ажыццяўляецца настаўнікам. Пасля пажадана абмеркаваць з вучнямі, якія эмоцыі і пачуцці выклікаў у іх верш, якія асацыяцыі ўзніклі.

Настаўнік можа прапанаваць вучням стварэнне асабістых артбукаў на кожны верш (у 8 класе вывучаюцца наступныя: Максім Багдановіч “Раманс”, Аркадзь Куляшоў “Бывай...”, Пятрусь Броўка “Пахне чабор”) альбо стварыць старонкі для агульнага артбука на твор Максіма Багдановіча “Раманс” (“Зорка Венера”), бо дадзены верш, згодна з праграмай, вучні павінны вучыць на памяць, а пасля скласці агульную кнігу ўсяго класа.

Ствараць выявы для артбука можна рознымі шляхамі. Першы варыянт – прапанаваць вучням самастойна намаляваць карцінкі на аснове радкоў твора і аформіць калаж з імі. Другі шлях – пошук фотаздымкаў ці малюнкаў, напрыклад, у Pinterest. І трэці шлях – выкарыстанне штучнага інтэлекту для стварэння выяў.

Дадзены метадаў не толькі дапамагае развіваць крэатыўнасць вучняў, іх творчыя здольнасці і ўменне аналізаваць і разважаць, але і робіць запамінанне і разуменне тэксту больш даступным і лёгкай. Акрамя таго, стварэнне артбука з каментарамі можа дапамагчы вучням у развіцці свайго слоўнікавага запasu, таму што дзеля таго, каб знайсці правільную выяву, трэба разумець, што азначае тое ці іншае слова.

Другім метадам нагляднасці, які можна выкарыстаць для вывучэння інтымнай лірыкі, можа быць “стужка часу”. Часцей за ўсё гэты метадаў выкарыстоўваецца для нейкіх гістарычных падзей, звязаных з канкрэтнымі датамі, але, на наш погляд, яго можна выкарыстаць для вывучэння верша Максіма Багдановіча “Раманс”.

Дадзены метадаў дапаможа вучням засвоіць паслядоўнасць дзеянняў і радкоў. Суправаджацца стварэнне стужкі павінна каментарамі настаўніка, з мэтай тлумачэння эмоцый і пачуццяў паэта. Выглядаць “стужка часу” можа наступным чынам (малюнак 1).

Малюнак 1 – Элемент “стужкі часу” на твор Максіма Багдановіча “Раманс”

“Стужка часу” можа служыць цудоўным інструментам не толькі для адлюстравання ходу часу, але і для развіцця падзей, змен у настроі аўтара і яго пачуццях.

Адным з эфектыўных метадаў для аналізу лірычнага твора з’яўляецца канцэпт-карта. Канцэпт-карта – гэта графічны інструмент, які выкарыстоўваецца для візуалізацыі значных узаемасувязей паміж канцэпцыямі [2]. Выкарыстоўваецца дадзены метадаў як інструмент прадстаўлення розных ведаў, дапамагаючы стварыць структуру, якая паспрыяе запамінанню і засваенню інфармацыі. Складаюцца ўсе канцэпт-карты з паняццяў і адносін паміж імі.

Пры вывучэнні інтымнай лірыкі з дапамогай гэтага метаду мы можам прасачыць за тымі паралелямі, якія праводзіць аўтар, за параўнаннямі і мастацкімі тропамі, якія ён выкарыстоўвае. Напрыклад, на верш Аркадзя Куляшова “Бывай” можна стварыць канцэпт-карту, якая будзе змяшчаць апісанне дзяўчыны, думкі лірычнага героя і яго эмоцыі, параўнанні і вобразнасць. Дадзеная карта ў далейшым можа стаць падмуркам для паспяховага і падрабязнага аналізу, бо будзе змяшчаць асноўныя дэталі твора і падаваць поўную карціну падзей у ім.

Метады візуалізацыі можна прымяняць як пры аналізе кожнага з твораў паасобку, так і для іх параўнання ў далейшым. Напрыклад вучні могуць стварыць некалькі старонак для артбука па ўсіх трох вершах, а пасля параўнаць іх паміж сабой, вызначыць настрой кожнага твора, параўнаць свае ўяўленні аб дамінуючых вобразах і колерах, настроі лірычнага героя, яго каханні і спосабе выражэння гэтага пачуцця.

Акрамя таго, настаўнік можа прапанаваць пазнаць верш па створаным адным з вучняў візуальным матэрыяле. Варта памятаць, што тэкст з радкамі паказваць нельга. У гэтым працэсе вучні абавязкова павінны каментыраваць тое, што яны бачаць на выяве, якія эмоцыі адчуваюць, чаму вырашылі, што менавіта гэты верш зашыфраваны за малюнкамі. Дадзеная візуальная практыка дапамагае вучням выказаць свае думкі, аналізаваць тое, што яны бачаць, лагічна і паслядоўна разважаць, звязваць новую інфармацыю з той, якую яны вывучалі раней і, што вельмі важна, развіваць свой навык вуснага маўлення, пры гэтым пашыраючы слоўнікавы запас з дапамогай настаўніка і падручніка.

З усяго вышэй сказанага можна зрабіць выснову, што выкарыстанне метаду нагляднасці і прыёмаў яго рэалізацыі з’яўляецца эфектыўнай формай работы пры вывучэнні інтымнай лірыкі. Такія метады дапамагаюць выявіць, якое ўздзеянне мае літаратура на вучняў 8 класа, як яны бачаць твор, зыходзячы з уласных пачуццяў, вопыту і назіранняў. Візуалізацыя дапамагае ўзбагаціць кругагляд школьнікаў, развіць іх творчае мысленне, уменне аналізаваць і адчуваць сэнс твораў, паглыбляе і развівае веданне роднай мовы, а таксама вучыць разважаць нестандартна, параўноўваць і апрацоўваць інфармацыю.

Варта памятаць і тое, што празмернае выкарыстанне візуальных матэрыялаў стварае рызыку змяншэння цікавасці да іх, пагражае ператварыць урок не ў спосаб даведацца нешта новае, цікавае і атрымаць веды, а ў звычайную гульню, якая не абавязвае вучняў да набывання і засваення ведаў. Настаўнік павінен кантраляваць колькасць метадаў і прыёмаў візуалізацыі, чаргуючы іх з традыцыйнымі формамі выкладання матэрыялу. Толькі ў гэтым выпадку дадзены метады будуць мець поспех, матываваць і заахвочваць вучняў вывучаць беларускую літаратуру.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Валеева, Е. В. Визуализация художественного текста. Инновационные методики в преподавании литературы / Е. В. Валеева // Школьные технологии. – 2020. – № 1. – С. 55–58.

2 Брадзіхіна, А. В. Методыка выкладання беларускай літаратуры: вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская), 6-05 0113-02 Філалагічная адукацыя (Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская), 6-05-0232-01 Беларуская філалогія (па напрамках). Прафілізацыя: літаратурана-рэдакцыйная дзейнасць [Электронны рэсурс] / А. В. Брадзіхіна; М-ва адукацыі РБ;

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2012. – с. Рэжым доступу : file:///C:/Users/User/Downloads/ВМК_МЕТОДЫКА_БРАДЗІХІНА%20(4).pdf. – Дата доступу : 21.12.2025.

The article provides examples of visualization techniques that can be used in a Belarusian literature lesson in grade 8 when studying love poetry, and examines their role and relevance of use.

УДК 821.161.1-31*Ф.М.Достоевский

Е. Ю. СЫЧЕВА

(г. Гомель, УО «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»)

СМЫСЛ ЖИЗНИ И ТРАГЕДИЯ ДОБРОТЫ: ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЙ КОНФЛИКТ В ОБРАЗЕ КНЯЗЯ ЛЬВА НИКОЛАЕВИЧА МЫШКИНА

В данной статье исследуется экзистенциальный парадокс, воплощенный в образе князя Мышкина из романа Ф. М. Достоевского «Идиот». Анализируется противоречие между христианским идеалом абсолютной доброты и трагическими условиями человеческого существования. Философская сущность образа Мышкина раскрывается через демонстрацию фундаментального конфликта: трансцендентное понимание смысла жизни вступает в непримиримое противоречие с трагическими условиями её реального существования.

Работа над романом «Идиот» (1867–1869 гг.) пришлась на один из самых тяжёлых и сложных периодов в жизни Достоевского, что не могло не повлиять на философскую глубину романа [9, с. 45]. Писатель находился в вынужденной эмиграции в Европе, боролся с игровой зависимостью, переживал финансовые трудности и потерю новорождённой дочери. Именно в этом личном горе и на фоне духовного кризиса в России 1860-х годов созрела задача, которую Достоевский сформулировал как «изобразить положительно прекрасного человека». Таким образом, образ Мышкина стал не только художественной, но и философской, экзистенциальной попыткой ответить на вызовы времени и личной, вечной веры [10, с. 12].

Князь Лев Николаевич Мышкин – один из самых парадоксальных образов в русской и мировой литературе. Его появление в обществе, которое погрязло в тщеславии, зле, расчете и иных человеческих пороках, подобно вторжению иной реальности [3, с. 17]. Князь Мышкин – не просто добрый и открытый человек, он – воплощение доброты как онтологического принципа [4].

Христианский контекст образа Мышкина является центральным, но неоднозначным. В черновиках романа Достоевский прямо называл героя «Князь Христос» [9, с. 201]. Однако трагический и печальный финал заставляет исследователей спорить о том, насколько Мышкин соответствует этому высокому прототипу. Критики указывают, что его сострадание порой оказывается пассивной «жалостью», которая не спасает, а, наоборот, подтверждает в Настасье Филипповне её саморазрушительный образ «падшей» женщины [11, с. 397]. В отличие от евангельского Христа, сказавшего грешнице: «Иди и впредь не греши», Мышкин, по мнению некоторых интерпретаторов, лишает её шанса на покаяние и внутреннее преобразование, не требуя нравственного выбора. Эта полемика обнажает главную экзистенциальную дилемму романа: может ли абсолютный идеал быть воплощён в относительном мире, не искажаясь и не приводя к катастрофе?

Его трагедия таится не в личных изъянах и недостатках, а в самой природе истинного, абсолютного добра, столкнувшегося с относительным и несправедливым человеческим миром [5, с. 102]. Доброта Льва Николаевича Мышкина – радикальна, она лишена